

Barnrättsperspektiv inom socialförvaltningarna

Delrapport till förstudie ESF+

Göteborgs Stad 2023

Innehåll

1	Inledning	3
1.1	Delrapport om barnrättsperspektivet.....	3
2	Bakgrund.....	4
2.1	Barnrättsperspektiv i Göteborgs Stad	4
2.2	Vad är barnets bästa?	6
2.3	Hur kan barnrättsarbetet i socialförvaltningarna utvecklas?.....	8
3	Studiedesign och metod.....	9
3.1	En sökande studiedesign med snöbollsurval.....	9
3.2	Analys av materialet	10
4	Resultat	11
4.1	Pågående aktiviteter inom barnrätt.....	11
4.2	Olika sätt att se på barnrätt.....	13
4.3	Kompetensbehov inom barnrätt.....	16
4.4	Organisatorisk omställning	18
4.5	Sammantaget – vi är en bit på vägen	20
5	Sammanfattning och diskussion	21
5.1	Sammanfattade resultat om kompetenser och organisering.....	21
5.2	Vidare diskussion om barnrätt i socialtjänsten	22
	Referenser	25

1 Inledning

Detta är en delrapport i en förstudie finansierad av Europeiska socialfonden (ESF). Delrapporten fokuserar främst på det som framkommer i förstudien om förståelsen av begreppen barnrättsperspektiv och barnets bästa samt hur socialförvaltningarna kan arbeta för att stärka barnrättsperspektivet. För förstudien har vi även tagit fram en andra delrapport som fokuserar på tidiga och förebyggande insatser inom socialförvaltningarna.

Förstudien genomfördes på uppdrag av socialförvaltningarnas fyra direktörer och återrapporterades till ESF januari 2023. Den hade som övergripande syfte att identifiera områden för möjliga utvecklingsprojekt som skulle kunna genomföras inom ramen för den nya programperioden ESF+ 2021–2027. För att ringa in de områden som skulle vara mest intressanta utgick vi ifrån socialförvaltningarnas gemensamma målbild:

”En likvärdig och effektiv socialtjänst med fokus på tidiga insatser för en mer jämlik stad”.

För att vidare avgränsa studien genomfördes dialoger med ett flertal olika funktioner i staden för att prioritera några områden. Utifrån dessa dialoger kom förstudien att fokuseras på barnrättsperspektiv samt tidiga och förebyggande insatser. Båda dessa områden sågs också som särskilt intressanta att analysera utifrån förslaget till ny socialtjänstlag.

1.1 Delrapport om barnrättsperspektivet

Denna delrapport innehåller beskrivningar av begrepp som användas inom barnrättsarbete, problematiseringar av utvalda begrepp samt information från förstudiens respondenter som rör barnrättsarbetet. Vi ger även en överskådlig beskrivning av barnrättsarbete som pågår i stadens socialförvaltningar och respondenternas idéer om hur barnrättsarbetet kan utvecklas. Delrapporten baseras på det som framkommit genom vår materialinsamling från barnbokslut, intervjuer, enkäter och fokusgrupper.

Syftet med delrapporten är att belysa barnrättsperspektivet i socialförvaltningarna, dess användning och svårigheter, samt möjliggöra för andra verksamheter att ta inspiration.

2 Bakgrund

I detta kapitel diskuterar vi begreppen barnrättsperspektivet och barnets bästa utifrån bland annat barnkonventionen och Göteborgs stads barnrättsplan. Diskussionen utgör grunden för de frågeställningar som vi tar med oss in i studiens metoder för datainsamling och analys.

2.1 Barnrättsperspektiv i Göteborgs Stad

Barns livsvillkor och rättigheter är en central del av stadens arbete på jämlikhetsområdet. Utöver socialförvaltningarnas arbete är barnrättsperspektivet relevant i många andra verksamheter. Nyligen har staden antagit en barnrättsplan i syfte att förbättra barns livsvillkor och skapa likvärdiga livschanser och den baseras på FN:s konvention om barnets rättigheter, även kallad barnkonventionen.

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som tillsammans utgör en helhet. Fyra av artiklarna utgör de grundläggande och vägledande principer som alltid ska beaktas när det gäller frågor som rör barn. Övriga artiklar ska läsas med grundprinciperna som utgångspunkt. Artiklarna är därför särskilt viktiga att känna till, men alla artiklar i barnkonventionen är lika viktiga.

Bildkälla: <https://www.enkatfabriken.se/artikel/allt-du-behover-veta-om-att-barnkonvention-blir-lag-2020/>

Utöver de artiklar som utgör barnkonventionens fyra grundprinciper har staden genom sina verksamheter stor möjlighet att påverka barns rättigheter enligt fler artiklar. Exempelvis belyses barn utifrån livsvillkor som ger särskilda rättigheter, såsom artikel 22 om rättigheter för flyktningbarn, artikel 23 om rättigheter för barn med funktionsnedsättningar och artikel 30 som beskriver rättigheter för barn som tillhör minoritetsgrupper. Barnkonventionens artikel 5 belyser även att föräldrarna har det yttersta ansvaret för barnet och ska säkerställa att det får kännedom om och hjälp i att utöva sina rättigheter.

Inför att barnkonventionen skulle bli lag genomförde stadsledningskontoret (SLK) i Göteborgs Stad en kartläggning som visade att det finns flera exempel på förvaltningar och bolag som bedriver ett kontinuerligt, aktivt och strategiskt arbete vad gäller barnrätt. Samtidigt

framkom att en del förvaltningar och bolag inte bedömde sig vara berörda av barnkonventionen, vilket innebär att staden inom vissa områden står utan beredskap och kompetens i det barnrättsliga arbetet. Det finns således behov av att förtydliga vikten av barnrättsperspektivet i alla förvaltningars arbete.

De fyra grundläggande principerna i barnkonventionen har satts samman till Göteborgs Stads första barnrättsplan så att det ska bli tydligt hur staden ska jobba. I planen uttrycks att barns rättigheter rör samtliga av stadens verksamheter och har koppling till både stadsövergripande och lokala styrande dokument, som beskrivs i planen. För att få in fler röster från barn i staden har SLK haft ett nära samarbete med Ungdomsfullmäktige. SLK har också haft flera möten med organisationer i civilsamhället som företräder barn och dialog med olika verksamheter i staden som jobbar med barn. Varje förvaltning ska årligen göra ett barnbokslut som visar hur de arbetar med artiklarna i barnkonventionen och vad som behöver utvecklas.

Barn är rättighetsbärare och staten genom sina verksamheter är skyldiga att respektera, skydda, uppfylla och bevaka dessa rättigheter. Det görs genom att efterfråga barnets delaktighet, säkerställa icke-diskriminering och trygga varje barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Det innebär att alltid förhålla sig till barnets bästa.

2.1.1 Definitioner och begrepp

Enligt Göteborg Stads barnrättsplan är det grundläggande för arbetet med att stärka barnets rättigheter att identifiera hur det ser ut i verksamheten idag, vilket förhållningssätt och vilken barnsyn som dominerar samt att ha modet att problematisera och kritiskt granska dessa. I detta arbete kan nedanstående begrepp vara till hjälp. Perspektiven kan komplettera varandra när det kommer till bedömningar av barns bästa. I vår delrapport har vi haft som ambition att beskriva nuläget i socialförvaltningarna, även om vi inte kan säga att den är heltäckande. Vi presenterar nulägesbilden under del 4. Resultat.

Barn: Varje människa under 18 år är ett barn i konventionens mening.

Barnperspektiv: Den kunskap om barn som vuxna utgår från när de avser att göra något utifrån barnets bästa. Vuxnas perspektiv kan därför skilja sig från hur barnet upplever och förstår samma situation. Barnperspektivet är en färskvara som förändras över tid.

Barns perspektiv: När det gäller barnets perspektiv är det nödvändigt att ett barn fått uttala sig i den aktuella frågan. Det är det som visar sig för barnet som är det intressanta när vi pratar om barnets eget perspektiv. Genom att fråga efter barnets synpunkter levandegörs

barnets eget perspektiv. Det handlar om det enskilda barnets synpunkter.

Barnrättsperspektiv: Utgångspunkten är FN:s barnkonvention. Barnrättsperspektiv innebär att alla besluts- och arbetsprocesser är barnrättsbaserade, det vill säga utgår från konventionens fyra grundläggande principer och övriga rättigheter i konventionen.

Barnrättsbaserat synsätt: Ett barnrättsbaserat synsätt uttrycks som att varje barn ska erkännas, respekteras och skyddas som rättighetsbärare med en individuell personlighet, egna behov och intressen samt personlig integritet.

Barns livsvillkor: Barn växer upp under olika socioekonomiska och geografiska förutsättningar, har olika etniska tillhörigheter, religioner eller andra trosuppfattningar, funktionsnedsättningar, har olika åldrar samt sexuella läggningar och könsidentiteter. Barns livsvillkor innehåller även unika kompetenser och situationer. Livsvillkoren påverkar i dagsläget barnets möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda.

Barn i utsatta situationer: Barn i utsatta situationer behöver särskilt beaktas i att vara delaktiga i samhället och få sina rättigheter respekterade. Det finns ett antal risk- och skyddsfaktorer för barns utsatthet, vilka kan vara både dynamiska och statiska. Riskfaktorer för barn i utsatta situationer omfattar här ett brett spektrum: brist på bekräftelse och respekt, utsatthet för diskriminering, försummelse kring barnets grundläggande behov och/eller allvarliga brister i rätten till skydd och identitet. Anledningarna kan vara fler, men barnets upplevelse av utsatthet är utgångspunkten.

Barnkompetens: Personer som arbetar med barn direkt eller indirekt sägs ha en barnkompetens. Det handlar om de färdigheter och kunskaper medarbetare uppnått genom utbildning och erfarenhet av barn. Kompetensen kan delas upp i områdena organisatorisk, social och pedagogisk kompetens.

2.2 Vad är barnets bästa?

En stor del av barnrätt är att barn är delaktiga i beslut som rör dem, samt att de får information som de kan ta till sig. Det är viktigt på flera sätt. Barn som ges möjlighet att vara delaktiga blir mer motiverade och intresserade i vardagliga situationer och får därmed högre kontroll över sitt liv. Barnets hälsa och utveckling främjas av delaktighet. Genom att barnet får komma till tals ökar personalens möjligheter att förstå barnet och barnets upplevelser, uppfattningar, önskemål och behov. Om en insats eller åtgärd verkligen blir till barnets bästa kan bero på hur delaktigt barnet har varit (Socialstyrelsen, 2020).

Inom barnrättsarbete återkommer ofta begreppet "barns bästa", vilken också är en av barnkonventionens grundprinciper. Vad som är barns bästa finns inte definierat och beror på barnet och situationen, men det viktiga är att alltid göra en avvägning om barnets bästa. I praktiken kan tillämpningen av principen om barnets bästa innebära svåra ställningstaganden. Vid en intressekonflikt mellan barnets bästa och andra intressen så är det barnets bästa som har företräde vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- och behandlingsinsatser för barn. Barn ska ges möjlighet till delaktighet genom att få information, bli lyssnad på och ha inflytande utifrån sin ålder och mognad. Ett barn kan vara delaktigt på många olika sätt utan att för den skull få bestämma. Med respekt för barnet är det viktigt att klargöra att även om barnets åsikter och erfarenheter är viktiga, så är det mycket annat som påverkar ett beslut. Det finns även saker att tänka på inför och under samtal med barn för att säkerställa barnets rätt, såsom vilken lokal som är bäst och om några hjälpmedel kan vara relevanta (Socialstyrelsen, 2020).

2.2.1 Svårigheter med att använda barnets bästa i praktiken

Att införliva barnkonventionen och mänskliga rättigheter har visat sig skapa en del svåra avgöranden. Inom kommunal verksamhet finns flera lagar som rör barn på ett eller annat sätt och det kan vara svårt att navigera utifrån ett barnrättsperspektiv. Det finns numera en del rättsfall som är intressanta och här presenterar vi två exempel. Exempelen handlar om skolan och polisen men visar ändå att det kan vara svårt att navigera vad som är barnets bästa för offentliga verksamheter. Exempel inom socialtjänsten framkommer delvis i våra respondenter svar.

I ett fall har Kamrarrätten i Stockholm (2022, mål 5211–21 och 5626–21) rivit upp Förvaltningsrättens domar att två kommunala beslut stred mot barnkonventionen. Besluten gällde omorganisering av skolverksamhet och huruvida de stred mot barnets bästa. Förvaltningsrätten fällde kommunerna som sedan överklagade och nu har Kamrarrätten gett friande dom. I barnkonventionen står att en analys ska göras för att avgöra hur ett beslut påverkar barn, men inte uttryckligen vad som ska avgöra om det är barnets bästa. Kamrarrätten friade därför kommunerna eftersom de hade gjort en tillräcklig analys (ibid.). Här blir det intressant eftersom åsikterna skiljer sig åt angående analys av barnets bästa. Vissa beslut kan ha positiva effekter för en grupp barn och samtidigt negativa effekter för en annan grupp barn och att tolka från denna dom räcker alltså att den sortens analys är gjord för att leva upp till barnkonventionen.

I ett annat fall har Justitieombudsmannen (dnr 770–2021, 2022-10-24) granskat om det är förenligt med barnkonventionen att polisen lät ett

barn teckentolka åt sin mamma vid en husrannsakan. Barnets bästa ska, enligt konventionen, vara "av tungt vägande intresse" men inte avgörande. Det är sammanhanget som avgör vad som kan vara barnets bästa. I detta fall bedömde polisen att det var bättre för barnet, och hans syskon, att informationen om husrannsakan gick fram direkt än att de skulle tillkalla och vänta på tolk och då eventuellt gå miste om viktig information som kunde komma ur husrannsakan. I beslutet skriver JO att det inte var förenligt med barnkonventionen att låta barnet agera tolk, men att i sammanhanget var ett svårt avvägande för polisen att göra:

"JO anser dock att det i det här fallet inte finns tillräckliga skäl att kritisera polisens agerande. JO har då vägt in att det inte finns något regelverk om att använda barn som tolk samt att den information som lämnades var allmänt hållen och syftade till att snabbt och enkelt förklara varför poliserna var i bostaden"(ibid.).

Dessa är några exempel som visar att det kan finnas många tolkningar av *barnets bästa* och att det kan vara svårt att avgöra vilka beslut som leder till barnets bästa. Vår förstudie har inte en juridisk ansats och ska inte analysera rättsfall kopplade till barnkonventionen, men exemplen syftar till att visa komplexiteten med barnrättsperspektivet i vårt dagliga arbete. Inom socialförvaltningens område finns både organisatoriska beslut och snabba avvägningar som rör barnets bästa, liknande exemplen ovan.

2.3 Hur kan barnrättsarbetet i socialförvaltningarna utvecklas?

Flera aktörer har tagit fram utbildningar, stöd och yttranden om barnkonventionens roll, bland andra Barnombudsmannen, Unicef och SKR. Men precis som andra styrande dokument behövs ett lokalt arbete för att tydliggöra hur barnrättsperspektivet rent konkret tillämpas i socialförvaltningarna, eftersom barnets bästa kan variera från situation till situation. På strategisk nivå har Göteborgs Stad tagit fram en barnrättsplan och börjat göra årliga barnboksutvärderingar, men det återstår arbete för barnrättsperspektivet ska bli mer praktiskt användbart.

Vi vill undersöka hur barnrättsperspektivet uttrycks och definieras i socialförvaltningarna. Precis som begreppet tidiga och förebyggande insatser, som undersöks i vår andra delrapport, är *barnrättsperspektiv* och *barnets bästa* till sin natur olika beroende på situation och aktör. Utifrån de definitioner som framkommer vill vi se vilken riktning vi behöver arbeta för att få ett större genomslag för barnrättsperspektivet.

3 Studiedesign och metod

I detta kapitel beskriver vi förstudiens insamlingsmetod samt metod för analys.

3.1 En sökande studiedesign med snöbollsurval

Eftersom delrapporten utgår från material från förstudien beskrivs här förstudiens metod kortfattat. Förstudiens metod för datainsamling har utvecklats i takt med att den har genomförts. Vi påbörjade arbetet genom att omvärldsbevaka och läsa tidigare arbeten på området. Förstudiens primära målgrupp är medarbetare på stadens fyra socialförvaltningar. Sekundär målgrupp är andra fackförvaltningar som har ett förebyggande förhållningssätt i sitt grunduppdrag och där socialförvaltningarna måste samverka för att kunna arbeta mer förebyggande och med tidiga insatser.

Vi började med att ha dialoger med nyckelpersoner för att resonera kring studiens riktningar och fokusområden. I dialogerna framkom fler grupper och nyckelpersoner som vi kunde ha dialog med, och vi fortsatte därför genomföra dialoger med snöbollsurval som datainsamlingsmetod. Efter hand bestämde vi oss för att även genomföra en enkätundersökning riktad till medarbetare i socialförvaltningarna och förvaltningen för funktionsstöd. Vi gjorde också en undersökning via mail till medarbetare i andra förvaltningar och fick svar från IOFF och grundskoleförvaltningen. Både enkätundersökningen och mailen innehöll ett antal frågor som besvarades med fritext. Det insamlade datamaterialet har alltså varit helt kvalitativt till sin natur.

Vi genomförde dialoger med totalt 38 personer. 71 personer besvarade enkäten och 7 personer besvarade mejlfrågorna. I dialogerna deltog huvudsakligen utvecklingsledare, verksamhetsutvecklare, chefer och liknande funktioner. Enkäten besvarades till stor del av socialsekreterare, utförare och 1:e socialsekreterare, men även av chefer och verksamhetsutvecklare. Mejlfrågorna besvarades av utvecklingsledare, verksamhetsutvecklare och chefer från stadsledningskontoret, förskoleförvaltningen, grundskoleförvaltningen, förvaltningen för funktionsstöd, förvaltningen för arbetsmarknad och vuxenutbildning samt idrotts- och föreningsförvaltningen.

Läs mer om metodiken och frågorna som ställts i den fullständiga rapporten.

3.2 Analys av materialet

Resultatet av de olika undersökningarna har analyserats tematiskt. Med det menas att vi har läst svaren på mail- och enkätundersökningarna, samt våra anteckningar från dialogerna, och strukturerat dem utifrån olika teman. Analysen har skett i flera omgångar, med en prövande ansats, och med huvudsaklig utgångspunkt i materialet. Ett visst fokus har dock funnits vid att särskilt uppmärksamma uttryck för behov av kompetens och organisering eftersom detta utgör fokusområden för förstudien.

4 Resultat

I resultatkapitlet ger vi en kort beskrivning av pågående aktiviteter samt resultatet från våra intervjuer och enkäter. Respondenternas svar presenteras utifrån förstudiens fokusområden kompetens och organisering.

4.1 Pågående aktiviteter inom barnrätt

Göteborgs Stads barnbokslut 2021 beskriver aktuellt läge för arbetet med att tillgodose barns och ungdomars rättigheter utifrån barnkonventionen. Barnboksluten ska ge en bild av var den egna verksamheten står i förhållande till barnkonventionen idag.

Ett steg i vår omvärldsanalys var att gå igenom och studera barnboksluten från våra fyra socialförvaltningar samt förvaltningen för funktionsstöd. Vi valde att göra det tidigt i arbetsprocessen för att få ökad kunskap om det samlade arbetet i staden och hur de fyra socialförvaltningarna samt förvaltningen för funktionsstöd själva beskrev sitt arbete. Frågor om hur arbetet med barnrättsperspektivet och barnkonventionen går till i praktiken har därför inte ställts i dialogerna eller i enkäten. Nedanstående beskrivning är hämtat från de specifika barnbokslut som vi fördjupat oss i. Vi lyfter här fram några exempel på aktiviteter som genomförs och metoder eller arbetssätt som syftar till att stärka barnrättsperspektivet i förvaltningar som möter barn. Exempelen är uppdelade i områdena tidiga insatser och folkhälsoarbete, barn och familj, ekonomiskt bistånd, övrigt bistånd för vuxna samt förvaltningen för funktionsstöd.

Exempel på aktiviteter inom området tidiga insatser och folkhälsoarbete

- Familjecentrerat arbetssätt (FCA) är etablerat inom öppen förskola, förskolor och grundskolor. FCA förmedlar föräldrastöd i form av föräldrautbildning och föräldrarådgivning.
- FCA vilar på strukturer och överenskommelser för samverkan. Koordinatorerna för FCA fungerar som stödjande funktioner för arbete utifrån barnrättsperspektivet.
- Andra satsningar som genomförs är läsfrämjande projekt, utökade hembesök och samarbete kring *skola som arena*. Särskilt fokus finns på att tidigt identifiera barn som far illa.

Exempel på aktiviteter inom området barn och unga

- De olika avdelningarna för barn och unga arbetar med stöd- och vårdinsatser utifrån olika målgruppers behov. Verktøget BBIC (barns behov i centrum) tillämpas brett inom området. BBIC innehåller en struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av myndighetsutövningen.
- Barnets bästa beaktas i myndighetsprocessen. Introduktion, utbildningar (till exempel Yrkesresan) och metoder för ökad delaktighet och trygghet ger stöd för systematiska prövningar.
- Implementering av Västermodellen (arbetssätt för att öka barns delaktighet) pågår, men arbetet behöver fördjupas. Arbeta med "barnens utredning" som är en utredning utifrån barnets perspektiv har påbörjats.
- Utförare inom området tillämpar ett flertal metoder och arbetssätt som bidrar till att stärka barns och ungas situation eller upptäcka utsatthet, till exempel skolfam (skolsatsning inom familjehemsvården), Alla Barn i Centrum (ABC), family check-up, FREDA (instrument för att upptäcka våld i nära), Patriark (instrument för bedömning av risk för hedersrelaterat våld) och riktat föräldrastöd.
- Barns behov och utsatthet är tydligt reglerat i socialtjänstlagen, barnkonventionen och diskrimineringslagen. Socialförvaltningarna anser sig därmed vara väl insatta i vilket ansvar de har.

Exempel på aktiviteter inom området ekonomiskt bistånd

- Arbeta med förstärkt barnrätt pågår. Implementering av en nyligen framtagna rutin och stödmaterial fortgår.
- Barnkonsekvensanalyser görs vid beslut som kan påverka barnens situation och med särskilt fokus på när familjen är långtidsberoende av försörjningsstöd mer än 10 månader.
- Arbeta sker för att förebygga avhysningar av hushåll med barn.

Exempel på aktiviteter inom området övrigt bistånd för vuxna

- Arbeta med förstärkt barnrätt pågår utifrån framtagna rutin och stödmaterial. Utbildningssatsningar har genomförts.
- Insatser till vuxna följs även upp utifrån barnperspektivet och hur insatsen påverkar relationer till barnet. Vid placeringar i skyddade boenden där barn medföljer görs särskild uppföljning.
- Området tillämpar verktygen ASI (verktyg inom missbruksvården), DOK (verktyg inom missbruk och hemlöshet), Audit (screening för skadligt alkoholintag), Dudit (screening för

droganvändning), FREDÅ (instrument för att upptäcka våld i nära) och Patriark (instrument för bedömning av risk för hedersrelaterat våld) som bidrar till att uppmärksamma barns behov och utsatthet.

Exempel på aktiviteter inom förvaltningen för funktionsstöd

- Förvaltningen har sammanfört spetskompetens om barn och unga med funktionsnedsättningar i gemensamma enheter för att bättre kunna tillgodose barns och ungdomars rättigheter.
- Handläggningen stöds av verktyget BBIC. Det finns även stöd i form av en framtagna rutin för att stärka barnrättsperspektivet.
- Förvaltningen menar att det finns goda strukturella förutsättningar att hantera ärenden där barn misstänks vara utsatta för våld i hemmet. Särskilt anpassat kommunikationsmaterial finns framtaget för våldsområdet. Materialet kan även utgöra stöd i andra samtalssituationer med barn och unga.
- Samverkan med andra socialförvaltningar i staden ses som särskilt viktiga för att säkerställa barnets bästa. Samverkan sker främst genom SIP (samordnad individuell plan) och Västbus-möten.

Den här listan baseras på förvaltningarnas egna rapporteringar i barnboksluten för 2021. Det är möjligt att beskriva mer i detalj hur barnrättsarbetet går till, men det är inte syftet med delrapporten. Syftet med listan är att istället att ge en översiktlig bild av det arbete som pågår för att ge en grund till följande delar av vårt resultat. Listan visar också bredden på områden som berörs av barnrättsarbete, från ekonomiskt bistånd till folkhälsoarbete.

I nästa del går vi in på våra respondenters svar och hur de uttrycker behov av kompetensutveckling och organisatorisk omställning för att barnrättsperspektivet ska stärkas i socialförvaltningarna. Du som läsare kan då ha listan i åtanke eftersom den ger en överskådlig bild av saker som sker idag inom barnrättsarbetet. Listan kan också inspirera aktörer att lära av varandra och möjliggöra för mer samverkan.

4.2 Olika sätt att se på barnrätt

I bakgrunden framkom att det finns olika perspektiv på barnrätt, vilket påverkar hur barnrätt tillämpas och vilka avvägningar som görs. I vårt material framkommer flera olika sätt och teman att beskriva detta som

vi tycker är intressant att presentera. Våra respondenters svar ligger till grund för det som presenteras.

4.2.1 Svårt att omsätta i praktiken

De flesta respondenter beskriver barnkonventionen och barnrättsperspektivet som svåra att omsätta i praktiken, men som ett synsätt att ha med sig. En uttalad definition av barnrätt är svår att hitta och flera berättar att de behöver mer kunskap för att omsätta barnrättsperspektivet i det dagliga arbetet. Det framkommer också att många behöver tydlighet hur barnkonventionen ska användas ihop med BBIC och andra styrdokument.

Ett sätt att "ha med sig" perspektivet är att alltid se utifrån barnets bästa i utredningar, beslut och insatser. Den förklaringen till vad barnrätt är återkommer ofta bland respondenterna. Men vad som är barnets bästa finns inte definierat eftersom det är så mångtydigt och beroende av situation. Det kan också tala för att det är svårt att omsätta i praktiken. Många som arbetar med barn har redan kunskap och behöver veta hur barnrättsperspektivet kompletterar denna kunskap.

4.2.2 Barnrättsarbete genom barns delaktighet

Ett sätt att lära sig om barnets bästa är att ta vara på barns åsikter och upplevelser, vilket många respondenter beskriver som barnrättsperspektiv. För att få ett större genomslag för barnrättsperspektivet föreslår därför några respondenter mer samverkan med barnrättsorganisationer och mer kunskap hur bland annat handläggare kan prata med barn. Flera respondenter önskar också mer kompetens att samtala med barn i särskilda situationer.

En medarbetare beskriver det så här: *"Vi behöver bli bättre på att låta barns röster bli en del i insatserna, att undersöka barnens inställning, tankar och känslor, att kommunicera med barnen kring insatserna, och att utforska sätt att involvera dem mer på barnets villkor".*

4.2.3 Barnrättsarbete sker bäst genom samverkan

Många respondenter har även svarat att samverkan är en viktig faktor för att bättre införliva barnrättsperspektivet. Genom samverkan kan de som inte jobbar primärt med barn lära sig mer om barnrätt samt om barnets behov. Samverkan kan ske med andra delar av staden, exempelvis skola, SSPF, funktionsstöd eller utanför staden med barnrättsorganisationer.

Några respondenter beskrev att barnperspektiv kan vara att jobba för att motverka exempelvis fattigdom eller hemlöshet hos föräldrar, alltså

att jobba med sådant som påverkar barnen utan att barnen själva kan påverka situationen. För att ett sådant arbete ska fungera är samverkan viktig och att barnet förstår processer som hen är inblandad i, vilket ibland kan vara insatser som rör hela familjen. Alltså, att se barnets sammanhang som oftast är större än vad exempelvis föräldrarna söker stöd för. En förklaring som vi ser är att det dock inom vissa verksamheter kan vara svårt att se "barnet" i sitt dagliga arbete för de som jobbar med vuxna.

4.2.4 Barns olika behov och möjligheter

Att ha ett barnrättsperspektiv i arbetet innebär, enligt våra respondenter, att se barn som en heterogen grupp och ha kunskap om hur kultur påverkar barn. Enligt detta sätt att se på det så kan ett barnrättsperspektiv kompletteras av ett intersektionellt perspektiv. De som svarar utifrån det perspektivet kommer främst från integrations- eller funktionsstödsverksamheter.

Barnkonventionens artiklar går att applicera på socialtjänsten och flera respondenter beskrev utvalda artiklar som ett sätt att tolka barnrättsperspektivet i sin verksamhet. Det finns också ett behov av att ha mer kunskap om olika artiklar för att barnrättsperspektivet ska få större genomslag.

Att göra barnkonsekvensanalyser beskrivs av ett fåtal som barnrättsperspektiv. Men för att kunna göra dessa analyser behövs kunskap. Varför så få respondenter nämner barnkonsekvensanalyser är svårt att veta, men kanske kan det vara för att det ses som en uppgift som görs på en viss nivå. Det kan också vara så att ett fåtal av våra respondenter känner till barnkonsekvensanalys som verktyg.

I barnboksluten beskrivs barnkonsekvensanalys som ett utvecklingsområde för flera förvaltningar.

4.2.5 Lagar som krockar

Några respondenter lyfter också problematiken att barns bästa kan tolkas som att barn alltid ska få sin vilja igenom och att det kan försvaga föräldrarollens auktoritet. De verkar då mena att i vissa fall kan barnperspektivet leda till att det inte blir barnets bästa i längden. Ett exempel som en socialsekreterare tar upp: *"...att aktörer använder begreppet för att slippa ta itu med exempelvis missbrukande av mobiler då de inte får omhändertas med hänvisning barnkonventionen..."*

Det kan också vara svårt att veta hur annan lagstiftning ska tolkas ihop med barnkonventionen. Intressen kan krocka med blandat annat lagen

om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) eller annan lagstiftning kring vuxna. En medarbetare inom funktionsstöd skriver: *”Barnperspektivet måste gälla före annan lagstiftning. Ibland kan ett fasthållande krävas för att förhindra att ett barn far väldigt illa, men det är inte säkert att man har laglig rätt att agera utifrån barnets bästa.”*

4.2.6 Sammantaget – svårt att konkretisera och omsätta i praktik

Barnrättsperspektivet kan tolkas på många olika sätt och respondenternas svar visar tydligt på det. Svaren kan tolkas med viss frustration men med en stor vilja att göra rätt. Det beskrivs som ett synsätt och som varje medarbetare kan tolka fritt. I vissa fall kan det också vara barnets eller förälderns tolkning av barnrätt och barnkonventionen som styr. Respondenterna vill ha stöd från centralt håll i vad ett barnrättsperspektiv är för att kunna applicera det på sin verksamhet teoretiskt samt hur de kan omsätta det i praktiken. Det finns också ett behov av ökade förutsättningar för samverkan.

4.3 Kompetensbehov inom barnrätt

Här presenterar vi hur respondenterna beskriver befintliga kompetensbehov. Vi har frågat respondenterna vilka utvecklings- och kompetensbehov som finns för att barnrättsperspektivet ska bli mer användbart och det är främst dessa svar som vi redovisar. Några av svaren har även framkommit implicit i hur de beskriver barnrätt.

4.3.1 Behov av teoretisk och praktisk kunskap

Överlag uttrycker respondenterna behov av mer teoretisk kunskap för att sedan själva kunna applicera den på sitt arbete. Det finns också behov av metodkunskap. De flesta respondenter berättar om kunskap som behövs i den egna verksamheten medan några få beskriver stadenövergripande behov. De svar vi har fått är inte heltäckande men visar på några områden som behöver kompetensförstärkas, bland annat samtalsmetoder och användning av barnkonventionen ihop med annan lagstiftning. Majoriteten av svaren visar på ett stort behov av att göra begreppet barnrättsperspektiv mer användbart i arbetet, men eftersom det kan göras på flera sätt har vi brutit ner det i olika områden.

I tabellen nedan har vi visat att kompetensbehov inom samma ämnen uttrycks som teori och metod. I varje rad finns sammanfattade svar från respondenterna. Några svar förekommer flera gånger eftersom de enligt oss visar ett behov med flera bottnar. Ett övergripande teoretiskt kunskapsbehov är kunskap om alla barn utifrån intersektionellt och interkulturellt perspektiv för att säkerställa icke-diskriminering.

Behov av teori	Behov av metod
Samverkan utanför staden - Kunskap om barns behov i olika situationer - Kunskap om trygghet/kriminalitet/barn som grova brottslingar	Samverkan utanför staden Inrätta ett barnråd med organisationer som företräder barns intressen
Samverka inom staden Förtydliga vem som ska göra vad när flera enheter är involverade.	Samverka inom staden Mer samverkan med skola, funktionsstöd, använda genom SIP, SSF och FCA.
Barns delaktighet	Barns delaktighet Kompetens i metoder för att säkra barns delaktighet, även elever
Inkludering runt barnet - Förtydliga vem som ska göra vad när flera enheter är involverade. - Föräldrarollen i relation till barnkonventionen	Inkludering runt barnet - Veta hur vi ska arbeta med helhetsperspektiv med alla runt barnet - Skapa eller få tydliga riktlinjer på när vi ska prata med barnen och när med föräldrarna
Samtala med barn Kunskap om trygghet/kriminalitet/barn som grova brottslingar	Samtala med barn - Kommunicera med barn kring insatser och göra dem delaktiga - Samtala med barn, lära sig metoder såsom LÖSA, BRA, FIT - Kompetens i barnsamtal, specifikt yngre och funktionsstöd.
Utredning och myndighetsprocess Förtydliga vem som ska göra vad när flera enheter är involverade	Utredning och myndighetsprocess Göra utredningar och skriva underlag med barnperspektiv och barn som läsare
Ledning och styrning - Förtydliga vem som ska göra vad när flera enheter är involverade - Kunskap om barnkonventionens artiklar och fokus hos ledningen, samt jobba ihop med Agenda 2030 - Bli bättre på hur beslut påverkar alla barn och inhämta åsikter från barn	Ledning och styrning Mer uppföljningar, bättre system för uppföljning, vägledning finns men passar inte allt
Lagstiftning - Mer kunskap om hur vi ska jobba med barnkonventionen ihop med BBIC och annan lagstiftning - När barnkonventionen krockar med annan lagstiftning (exempelvis för vuxna), hur gör vi då?	Lagstiftning Temavecka eller utbildning eller föreläsning för generell inspiration och hålla levande

Praktisk tillämpning • Kunna problematisera begreppets betydelse och hur det förändrar praktiskt • Kunskap om att tillämpa barnkonventionen praktiskt	Praktisk tillämpning • Kunna problematisera begreppets betydelse och hur det förändrar praktiskt • Kunskap om att tillämpa barnkonventionen praktiskt
Generell kunskap om barnrättsperspektivet • Kunskap om barns behov i specifika situationer • Mer kunskap och perspektiv om barnrätt för de som inte jobbar med det primärt • Alla som möter barn ska ha kunskap om barnkonventionen och barnrättsperspektivet	Generell kunskap om barnrättsperspektivet • Temavecka eller utbildning eller föreläsning för generell inspiration och hålla levande

Utöver detta så uttrycker respondenterna att det är viktigt att kunna hålla perspektivet levande, vara barnets representant gentemot andra, samt önskan att barnperspektivet prioriteras högre i styrning och ledning. För att bättre ta vara på barnkompetensen behövs förbättrad och strukturerad samverkan, samt ökad tydlighet och trygghet i vad barnets bästa innebär.

4.4 Organisatorisk omställning

Förutom att det behövs teoretisk kunskap och kunskap om metod, så visar materialet att det finns behov av en organisatorisk omställning för att stärka barnrättsperspektivet i socialförvaltningarna. I följande del beskriver vi hur respondenterna tänker sig att det kan ske.

4.4.1 Integrering eller specialist?

Överlag handlar respondenternas svar om integrering av barnrättsperspektivet i alla verksamheter tvärsektoriellt. Både verksamheter som vanligtvis möter barn och de som vanligtvis möter vuxna. De handlar också om att dela med sig av erfarenheter med varandra och lära varandra, både inom och utom staden. Några sätt som föreslås är att ha en rutin för samverkansmöten, samverkan med barnrättsorganisationer eller samverka utifrån Islandsmodellen. Det föreslås också att använda en befintlig överenskommelse för samverkansinsatser som finns i socialförvaltningarna. För att inte förlora

integreringen bör det finnas vissa stående eller tvingande inslag för att perspektivet inte ska glömmas bort.

En del respondenter uttrycker önskan att ha specialistfunktioner som kan handleda eller ge råd i ärenden. De funktionerna kan stödja hela stadens verksamheter. Att använda utvecklingsledare till detta fungerar bra och görs i vissa verksamheter.

Som en respondent uttrycker det: *"Barnrättsperspektivet är inte självklart och upprätthålls inte i verksamheterna av sig självt. Särskilt inom de verksamheter som jobbar primärt mot vuxna behöver det motiveras varför man ska jobba med ett barnrättsperspektiv".*

4.4.2 Samverkan

Samverkan återkommer inom alla delar, både kompetensbehov och organisering. En del respondenter beskriver samverkan som ett sätt att göra barnrättarbete. Samverkan beskrivs även som ett kompetensbehov och ett sätt att organisera verksamheten för att ge barnrättsperspektivet mer genomslag. Vi skulle kunna skriva mycket om begreppet samverkan eftersom det, likt andra begrepp i den här rapporten, är minst sagt mångtydigt. Flera respondenter önskar mer samverkan med skolan eftersom det är en plats där alla barn vistas. Att jobba med *Skola som arena*, som är ett arbetssätt för att ge alla barn en aktiv fritid oavsett uppväxtvillkor, är också ett sätt att införliva barnrättsperspektivet organisatoriskt. Det finns också förslag från respondenterna att arbeta mer med barnrättsorganisationer, vilket vi ser under kompetensbehoven.

4.4.3 Högre prioritet hos ledning och styrning

För att barnrättsperspektivet ska få större genomslag krävs enligt respondenterna att ledning och politiker prioriterar frågan. Respondenterna önskar också att barnbokslut och barnrättsplanen faktiskt används för uppföljning och utveckling i det systematiska förbättringsarbetet. En respondent skriver *"Barnkonventionen kan bli ytterligare en 'hyllvärmare' "* och en annan har följande resonemang: *"Problemet är att barnkonventionen väger för lätt i rättsliga sammanhang. Föräldrars rättigheter och kommunens ekonomi väger tyngre. Det är fullkomligt meningslöst att höja vår kunskap i frågan om inte bedömningarna på högre (nivå) ändras".*

4.5 Sammantaget – vi är en bit på vägen

Sammanfattningsvis ser vi att vi har kommit en bit på vägen genom stadens barnrättsplan och uppföljning med årliga barnbokslut. Det återstår dock arbete för att göra barnrättsarbetet mer likvärdigt och lättanvänt. Våra respondenters svar vittnar om att det finns några frågetecken att reda ut och det behövs en tydligare ledning och styrning för att barnrättsperspektivet ska få ett större genomslag. Det behövs mer kunskap om flera områden i barnkonventionen och samverkan kan förbättras. Verksamheterna behöver ha kontinuerliga dialoger om vad som är barnets bästa, hur får vi barnen mer delaktiga och vad vi kan göra när lagstiftningen krockar.

Slutligen vill vi påminna om att våra respondenter utgör en liten del av förvaltningarna och att de ger sin bild av verksamheterna. Vi kan inte säga med säkerhet att den bild som målas upp är heltäckande.

5 Sammanfattning och diskussion

I detta kapitel sammanfattar vi materialets resultat gällande behov av kompetenser och organisering för att kunna jobba mer med barnrätt. Vi för också en vidare diskussion om barnrätt och barnets bästa inom socialtjänstens område, som kan leda till vidare analyser.

5.1 Sammanfattade resultat om kompetenser och organisering

- Vid genomlysning av barnboksluten beskrivs att aktiviteter rörande barnrättsarbete genomförs inom områdena tidiga insatser och folkhälsoarbete, barn och unga, ekonomiskt bistånd, övrigt bistånd för vuxna samt förvaltningen för funktionsstöd. Området barn och unga tillämpar flest arbetssätt och metoder.
- Resultaten påvisar att det finns en osäkerhet kring vad som menas med barnrättsperspektivet. Många undrar vad det innebär och hur barnkonventionen ska påverka i det dagliga arbetet. I materialet framträder ett övergripande behov av att definiera, precisera och tydliggöra begreppen för barnrättsperspektivet. En del respondenter menar att otydligheten upplevs som ett hinder för fortsatt utvecklingsarbete inom barnrätt.
- I materialet beskrivs att barnkonventionen och barnrättsperspektivet behöver omsättas till praktisk handling och integreras i det ordinarie arbetet. Samverkan ses som en möjlighet att bättre införliva perspektivet.
- Inom barnrättsperspektivet lyfts behovet av stärkt kunskap om barns delaktighet, samordning och koppling till annan lagstiftning samt metoder för praktiskt genomförande och uppföljning.
- I materialet framkommer att förtydligande och precisering av begrepp är av stor vikt för en organisatorisk omställning för genomslag för barnrättsperspektivet samt stärkt samverkan kan bidra till omställning.
- För att få ett större genomslag för barnrättsperspektivet understryks behovet av prioritering från politik och ledning samt bred integrering av perspektivet i alla verksamheter. Stödfunktioner efterfrågas som kan bistå med kunskapshöjande insatser och implementering. Ytterligare skjuts i arbetet kan fås

genom att använda barnbokslut och barnrättsplanen som stöd för uppföljning och vidareutveckling.

- Inom området barnrätt finns behov av både grundläggande kunskap och specialistkunskap. Alla verksamheter ska följa barnkonventionen men kunskapen bör vara på olika nivå beroende på om barnen är direkt berörda eller indirekt berörda. Det finns behov av fördjupad utbildning i barnrättsperspektivet med problematiseringar av exempelvis *barnets bästa* och hur barn kan bli mer delaktiga.

5.2 Vidare diskussion om barnrätt i socialtjänsten

I analysen framkom vissa synsätt och svårigheter gällande barnrättsperspektivet som vi skulle vilja diskutera lite mer. Diskussionerna rör sig om mänskliga rättigheter i stort och socialtjänstens roll när det gäller att jobba för barnets bästa. Vi ser två tydliga ämnen.

5.2.1 Långsiktighet

En respondent påpekade att barnets bästa kan användas som en ursäkt för att inte agera: *"för att slippa ta itu med ex missbrukande av mobiler då de inte får omhändertas med hänvisning barnkonventionen..."*. Detta visar på en svårighet med mänskliga rättigheters praktik och barnkonventionen i synnerhet. Meningen är att en mänsklig rättighet ska tillgodoses på kort såväl som lång sikt. Men ibland måste det kortsiktiga (att frånta en mobil) strida mot vad barnet upplever vara det bästa, för att det långsiktiga (kunna ha ett ostört samtal med barnet) ska kunna ske. Det kan vara svårt för barnet själv att se, även för föräldrarna. Ingen av respondenterna nämner denna svårighet med långsiktighet, men det kan vara intressant att ta upp som en komplicerande och inneboende faktor hos rättigheter. Det syntes även i [Kapitel 2.2](#) där polisen enligt JO stred mot barnets bästa, för att de gjort bedömningen att det var bättre på kort sikt att låta en son tolka för sin mamma. Det är svårt för tjänstepersoner att väga kortsiktigt mot långsiktigt och det är även svårt för föräldrar och barn. Ett barn kan själv ha svårt att se det långsiktiga perspektivet och det som menas med *barnets bästa* eftersom det för barnet kan betyda det som är bäst i stunden, och om inte barnet får bestämma vad som är det bästa, vem ska då avgöra? Barnet och föräldrarna kan då uppleva sig bli behandlade

dåligt eller inte få sin rättighet tillgodosedd, fastän det senare ska visa sig vara motsatsen.

5.2.2 Föräldrarollen

När det kommer till andra rättighetskonventioner, såsom *Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering* och *Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter*, ligger ansvaret som skyldighetsbärare hos staten. I barnkonventionen art. 5 står att föräldrarna har det yttersta ansvaret för barnet och ska säkerställa att det får kännedom om och hjälp i att utöva sina rättigheter. Att det finns dubbla skyldighetsbärare skapar en inbyggd svårighet när konventionen ska tolkas. Föräldrarna har det yttersta ansvaret, men som vi märker i socialtjänsten kan föräldrarna också vara en del i problematiken. Detta visar våra respondenters svar, som beskriver att det är svåra ställningstaganden när barn far illa på grund av bristande föräldraförmåga. Det må vara ofrånkomligt att föräldrarna inte är det bästa för sina barn i vissa situationer men det är viktigt att personalen har något att luta sig emot. Istället för att avgöra utifrån sitt eget omdöme bör socialtjänsten kunna agera enhetligt i fråga om föräldrarnas roll för barnets bästa.

5.2.3 Dilemma – långsiktighet och föräldrarollen

Vad är socialtjänstens roll i det större sammanhanget när det kommer till att värna barnets bästa? Föräldrarna har enligt barnkonventionen och övrig svensk lag ett huvudansvar att uttolka barnets bästa, men det yttersta ansvaret faller på staten (ibland i form av socialtjänstens myndighetsutövning). Men hur hanterar staten, genom socialtjänsten, sitt ansvar på bästa sätt? Stötta föräldrar att ta sitt ansvar, eller kontrollera dem och överpröva deras tolkning av barnets bästa? Vilka avvägningar gör handläggare i socialtjänsten? En socialtjänst som främst verkar kontrollerade kan ju också vara skrämmande, vilket kan motverka förmågan att vara stödjande. Ibland är det tydligt när föräldrar inte sätter barnets bästa främst, de har inte den intentionen eller möjligheten. Då är det mer tydligt att staten kan behöva ingripa på något sätt, antingen förmå föräldern att ta ansvar eller genom att ta över ansvaret. Men ibland handlar det mer om att förälder och socialsekreterare har olika tolkningar av vad som är barnets bästa. Hur hanteras den situationen?

Vi vill med denna diskussion visa på svårigheten med just *barnets bästa* i relation till ansvar. Det kan vara ett intressant ämne att utforska mer men sträcker sig utanför syftet med denna rapport.

Referenser

Justitieombudsmannen (2022). Dnr 770–2021, 2022-10-24. Hämtad 2022-11-25 från [770-2021.pdf \(jo.se\)](#)

Kammarrätten i Stockholm (2022). Mål 5211–21 och 5626–21, 2022-04-08. Hämtat 2022-22-15 från [Omorganisation av skolverksamhet strider inte mot barnkonventionen - Kammarrätten i Stockholm \(domstol.se\)](#)

Socialstyrelsen (2020). *Om barnets bästa och rätt till delaktighet*. Hämtad 2022-11-25 från [Om barnets bästa och rätt till delaktighet - Kunskapsguiden](#)

Socialförvaltningen Centrum

Telefon: 031-365 00 00 (kontaktcenter)

E-post: socialcentrum@socialcentrum.goteborg.se

